Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

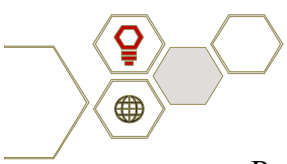
УДК 327

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14838031>**Формування нової глобальної системи безпеки як необхідність в умовах нових викликів та загроз: роль України (частина перша)****Буряченко Олексій Валентинович**

кандидат політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій, Державний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5308-2570>

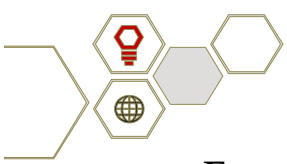
Прийнято: 19.01.2025 | Опубліковано: 29.01.2025

***Анотація.** У статті аналізується та розглядається питання формування нової глобальної системи безпеки як необхідності в умовах нових викликів та загроз, та роль України в цих процесах. Проведене дослідження є складовою наукового дослідження «Формування нової глобальної системи безпеки: російсько-українська війна як фактор еволюції світової політики». Для ґрунтовного дослідження теми статті автор аналізує питання: легітимності нинішньої міжнародної системи, зокрема, дієвості та відповідності системи міжнародної безпеки; наслідки російсько-української війни для міжнародної системи, зокрема системи міжнародної безпеки; питання можливої доцільності трансформації нинішньої міжнародної системи безпеки або формування нової глобальної системи безпеки як необхідності в умовах нових викликів та загроз і обґрунтовує концепт створення наддержавної міжнародної інституції по контролю за ядерним та іншими небезпечними компонентами та роль України в цих процесах.*

В першій частині статті проведено дослідження щодо легітимності нинішньої міжнародної системи, дієвості та відповідності системи міжнародної безпеки, наслідків російсько-української війни для міжнародної системи та зокрема системи міжнародної безпеки, а також питання можливої доцільності трансформації нинішньої міжнародної системи безпеки, дозволяє автору зауважити наступне. Війна, яку розпочала Росія проти України має значні наслідки для глобальної безпеки, багато з яких залишаються складними для розуміння та інтерпретації. Особливо велику занепокоєність викликає неконтрольована ядерна парасолька під якою зараз знаходиться людство. Ми можемо напрацьовувати і пропонувати багато різних моделей розвитку або трансформацій міжнародної системи, але поки не буде вирішена проблема, яку із собою принесла ядерна епоха - людство не зможе рухатися далі без тіні ядерної війни. Світ сьогодні перебуває в періоді реконфігурації геополітичного та геостратегічного середовища – на зламі епох при непрацюючій системі міжнародної безпеки, із одним із самих складних конфліктів після Другої світової війни, де агресором виступає ядерна країна (з одним із самим великим ядерних арсеналів у світі), постійний член Ради Безпеки ООН, із непрацюючою системою контролю над ядерною зброєю тощо. Міжнародна система, зокрема, міжнародна система безпеки, які були закладені та побудовані після Другої світової війни під керівництвом ООН на сьогодні себе вичерпала. Потрібна нова глобальна системи безпеки, яка б дала не просто відповіді на виклики, які стоять перед світовим товариством, а яка б дозволила спокійно розвиватися без страху ядерної війни. Тому світ потребує нової глобальної системи безпеки із новими смислами.

Ключові слова: міжнародна система, система міжнародної безпеки, глобальна система безпеки, російсько-українська війна, ядерна зброя, ООН, міжнародне право.

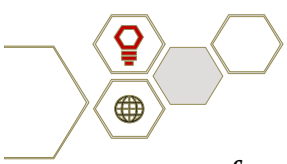
Formation of a new global security system as a necessity in the face of new challenges and threats: the role of Ukraine (part one)

Buriachenko Oleksii Valentynovych

Ph.D. in Political Science, Associate Professor, Professor of the Department of International Relations and Strategic Studies, State University “Kyiv Aviation Institute”, Kyiv, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5308-2570>

Abstract. *The article analyzes and examines the issue of forming a new global security system as a necessity in the face of new challenges and threats, as well as Ukraine’s role in these processes. The conducted study is part of the scientific research project “Formation of a New Global Security System: The Russo-Ukrainian War as a Factor in the Evolution of World Politics.” To thoroughly investigate the article’s topic, the author analyzes the following issues: the legitimacy of the current international system, particularly the effectiveness and adequacy of the international security system; the consequences of the Russo-Ukrainian war for the international system, particularly the international security system; the potential necessity of transforming the current international security system or establishing a new global security system as a response to new challenges and threats; and the justification for creating a supranational international institution to control nuclear and other dangerous components, as well as Ukraine’s role in these processes.*

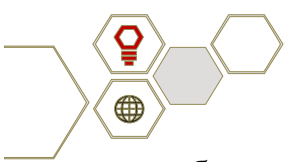
In the first part of the article, the study on the legitimacy of the current international system, the effectiveness and adequacy of the international security system, the consequences of the Russo-Ukrainian war for the international system (particularly the international security system), and the possible necessity of transforming the current international security system allows the author to highlight the following key points. The war initiated by Russia against Ukraine has significant implications for global security, many of which remain complex to comprehend and interpret. A particularly alarming issue is the uncontrolled nuclear umbrella under which humanity currently exists. While various models for the development or

transformation of the international system can be proposed, humanity will not be able to move forward without the looming shadow of nuclear war until the problem brought by the nuclear age is resolved. Today, the world is undergoing a period of geopolitical and geostrategic reconfiguration at the crossroads of epochs with a non-functioning international security system amid one of the most complex conflicts since World War II, where the aggressor is a nuclear-armed state (possessing one of the world's largest nuclear arsenals), a permanent member of the UN Security Council, and with a failing nuclear weapons control system. The international system, particularly the international security system established and built after World War II under the leadership of the UN, has now exhausted itself. A new global security system is needed one that not only provides answers to the challenges facing the international community but also enables peaceful development without the fear of nuclear war. Therefore, the world requires a new global security system with new meanings.

Keywords: *international system, international security system, global security system, Russo-Ukrainian war, nuclear weapons, UN, international law.*

Постановка проблеми. Система міжнародної безпеки неодноразово піддавалася серйозним випробуванням, світ стрясали економічні кризи, соціальні революції, військові конфлікти. Міжнародна система скрипіла, хиталася, але все-таки трималася [1]. Конфлікт в Україні став критичним поворотним моментом у європейській та глобальній безпеці. Він не лише зруйнував існуючий світовий порядок, але й відродив парадигму недовіри часів холодної війни, тим самим зменшивши віру в стійкість мирного і заснованого на співпраці світового порядку [2, р. 17]. Війна в Україні продемонструвала неспроможність основних інституцій світової безпеки та визначила виклики їх трансформації до переформатування. Російське вторгнення в Україну знаменує поворотний момент в історії. Це завершує розділ, який розпочався наприкінці холодної війни, коли західні країни намагалися інтегрувати Росію в міжнародний порядок, заснований на правилах [3]. Отож, ні в кого не викликає сумніву, що дії РФ проти України порушили архітектуру глобальної системи безпеки, яка була

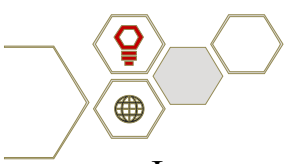

побудована після Другої світової війни на умовах легітимності, справедливості, довіри, а також, те, що російсько-українська війна спричинила *Zeitenwende* (історичний перелом) світової політики [4].

Міжнародний порядок, встановлений після Другої світової війни, як зауважують Джексон Р. і Сьоренсен Г., розглядається як «ієрархія держав в рамках міжнародної системи безпеки», заснований на ліберальних засадах [5, р. 302]. Цей порядок забезпечується правовою системою, визнаною міжнародним співтовариством, впроваджений в системі підпорядкованих органів (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат), або координованою Організацією Об'єднаних Націй (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я, Світова організація торгівлі, Міжнародний кримінальний суд та ін.), а також нормативно-правовими актами (Статут Організації Об'єднаних Націй, Загальна Декларація Прав Людини, конвенції, угоди, рішення тощо) [6].

При створенні системи міжнародної безпеки, ліберальний порядок був «skonфігурований на мультилатералізмі, заснованому на правилах», пізніше, після 1990-х років, «ліберальний міжнародний порядок ліберального мультилатералізму після Другої світової війни перейшов до міжнародного порядку постнаціонального лібералізму після холодної війни», за зауваженнями, як відмічають Берцен Т. і Цюрн М.. На їхню думку, цей розвиток ліберального порядку включав «значне зростання авторитету міжнародних інституцій та посилення ліберальних напрямків (таких як права людини, верховенство права, демократія та вільне пересування) [7].

Потрібно віддати належне, міжнародний порядок, встановлений союзниками-переможцями після Другої світової війни, виявився напрочуд стійким. Система ліберальних політичних і економічних правил, втілена в мережі міжнародних організацій і нормативних актів, сформована і забезпечена наймогутнішими державами, не лише вирішувала проблеми, що спричинила війна, але й виявилася достатньо міцною, щоб вести світ у абсолютно нову епоху.

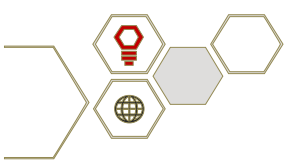

І на протязі майже 80-ти років хоч система, як було зауважено, піддавалася серйозним випробуванням але вона трималася. Відмітимо, для того, щоб система, заснована на правилах, діяла, ці правила повинні чітко дотримуватися. Але ми можемо об'єктивно зауважити, що сьогодні ситуація в геополітичному ландшафті різко погіршилася. Відбувається підрив авторитету інститутів глобального регулювання, насамперед регулювання питань війни та миру.

Мета та завдання дослідження: В цій статті автор ставить за мету проаналізувати проблему легітимності нинішньої міжнародно системи, зокрема, дієвості та відповідності системи міжнародної безпеки на фоні російсько-української війни та можливої доцільності її трансформації або формування нової глобальної системи безпеки як необхідності в умовах нових викликів та загроз.

Для ґрунтового дослідження теми автор ставить перед собою наступні **завдання:** дослідити та проаналізувати питання легітимності нинішньої міжнародної системи, зокрема, дієвості та відповідності системи міжнародної безпеки; проаналізувати наслідки російсько-української війни для міжнародної системи, зокрема, системи міжнародної безпеки; дослідити та проаналізувати питання можливої доцільності трансформації нинішньої міжнародної системи безпеки або формування нової глобальної системи безпеки як необхідності в умовах нових викликів та загроз, зокрема, обґрунтування концепту створення наддержавної міжнародної інституції по контролю за ядерним та іншими небезпечними компонентами та роль України в цих процесах.

Для належного розкриття теми статті автор ставить перед собою ряд ємких завдань, тому ця стаття складається із двох частин. У *першій частині статті* автор буде аналізувати питання легітимності нинішньої міжнародної системи, зокрема, дієвості системи міжнародної безпеки на фоні російсько-української війни. У *другій частині статті* автор буде аналізувати питання формування нової глобальної системи безпеки як необхідності в умовах нових викликів та загроз, зокрема, концепт створення наддержавної міжнародної інституції по

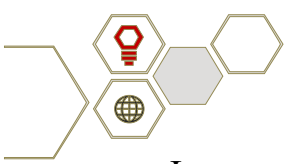

контролю за ядерними та іншими небезпечними компонентами, а також роль України в цих процесах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день питання легітимності міжнародної системи, кризи системи міжнародної безпеки, а саме недієвості ООН все частіше підіймається серед світових акторів та у наукових колах як вітчизняних, так й закордонних. Варто виділити дослідження: Бьорцель Т., Цюрн М. [7], Атанасіу М. [8], Джексон Р., Сьоренсен Г., дослідників інституту Chatham House, дослідників проекту «Легальність і легітимність міжнародного порядку», які зауважують на питаннях легітимності міжнародної системи; Гремінгер Т., Горбулін В. [1], Хойсген К. [2], Аль-Родхан Н., Ешфорд Е., які акцентують увагу на недієвості нинішньої міжнародної системи безпеки, яка на тлі російсько-української війни показала повну свою неефективність; учені-атомники SASB, які сходяться на думці, що глобальний ядерний порядок руйнується, а система контролю над ядерною зброєю досягла максимальної кризи.

Виклад основного матеріалу. Аналіз проблеми легітимності нинішньої міжнародної системи, зокрема, дієвості та відповідності міжнародної системи безпеки. Міжнародна система, як було зауважено у вступній частині цієї статі, зазнає серйозних викликів уже давно, особливо, враховуючи той аспект, що ООН була задумана як «універсальна» організація, а її походження та підтримка орієнтована майже виключно ліберальному міжнародному порядку. Найбільше, ця система набула ліберального окрасу після розпаду Радянського Союзу (1991 рік), коли як вважалося було подолано останній оплот світової диктатури. Але, разом з тим, потрібно зауважити, ліберальному порядку в різні періоди кидали виклики не лише авторитарні режими, але й ліберальні демократії. Для ґрунтовності думки наведемо деякі приклади (складено Атанасіу М. [8, р. 12] доповнено Буряченко О.):

- Розвиток ісламського фундаменталізму з кульмінацією еволюції терористичної організації «Ісламська держава» у 2014 році. Тобто, у 2014 році ісламський фундаменталізм досягнув нового піку з появою, так званої,

«Ісламської держави» (ISIS), яка контролювала значні території в Іраку та Сирії, тероризуючи регіон і світ своїми радикальними ідеями та жорстокістю. Цей рух був викликом для міжнародної системи безпеки і призвів до військових операцій проти ISIS з боку міжнародної коаліції.

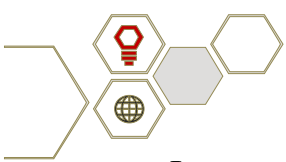
- Зростання китайської моделі авторитаризму, яка «кидає виклик ідеалам ліберальної демократії, включаючи індивідуальні свободи, верховенство права та прозорість і підзвітність» [9]. На тлі російсько-української війни—китайське керівництво прискорило кроки з перетворення спірних претензій на острови в Південно-Китайському та Східно-Китайському морях на dokonаний факт. Наприклад, у березні 2022 року Китай мілітаризував три острови у відповідному регіоні.

- Антиглобалізаційні рухи. У 2006 році RAND Corporation опублікував дослідження, яке розглядало поширення антиглобалізаційних рухів, які виступають проти економічної глобалізації, культурної гомогенізації та впливу великих міжнародних корпорацій.

- Зростання популізму і націоналізму в Європі та США [10, 11].

- Праворадикальний екстремізм у західних суспільствах. У 2021 році CER (Counter Extremism Project) випустила звіт, який застерігав про зростання праворадикальних екстремістських груп у Західній Європі та США. Це явище, зокрема, включає в себе ультраправі політичні рухи, що виступають проти імміграції, мультикультуралізму та міжнародної інтеграції, іноді використовуючи насильство як засіб досягнення своїх цілей. Зауважимо, у 2024 році за наслідками виборів до Європарламенту ультраправі партії посилили свої позиції. Також свої позиції вони посилили у Франції, Австрії, Чехії, Німеччині. Загалом, як звертають увагу історики, політологи, соціологи все більше демократичних країн обирають ультраправих лідерів, що впливає на збільшення рівня присутності ультраправих партій у світових демократіях.

- Турецькі військові вторгнення на територію Сирії з 2016 по 2024 роки. У період з 2016 по 2024 роки Туреччина провела кілька військових операцій у Сирії. Їхні офіційні цілі полягали в боротьбі з курдськими збройними формуваннями та

«Ісламською державою», але також вони мали на меті створення буферної зони на північному кордоні Сирії. Ці дії викликали міжнародну критику, оскільки вони призвели до масових переміщень населення та порушень прав людини.

- Ревізіоністська політика РФ, призвела до захоплення Криму та частини східних територій України (2014 рік), повномасштабного вторгнення в Україну (2022 рік) і триваючої російсько-української війни.

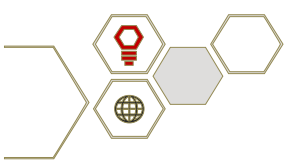
Уточнимо, хоча міжнародні інституції критикують за те, що вони «працюють на користь західних суспільств та еліт, ... застосовуючи подвійні стандарти» [7, с. 283], але є країни, які не ратифікували деякі міжнародні конвенції, або взагалі не підтримують навіть їхні ініціативи, що як наслідок створило умови для дискредитації ліберального порядку на глобальному рівні. До прикладу (складено Атанасіу М. [8, р. 13] та доповнено Буряченко О.):

- Міжнародний кримінальний суд (ІСС), заснований у 2002 році, який було створено для притягнення до відповідальності за серйозні міжнародні злочини, такі як геноцид, військові злочини та злочини проти людяності. Проте значна кількість держав не є членами МКС або не підписала його статут. Серед яких: Китай, США, Індія, Росія, Японія, Бутан, Бруней, Екваторіальна Гвінея, Гренада, Індонезія, Мавританія тощо. Відмова країн від приєднання до суду обмежує його юрисдикцію, що ускладнює притягнення до відповідальності на глобальному рівні.

- Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), заснована у 1948 році. (Ліхтенштейн не є членом цієї організації; США у 2020 році за президента Дональда Трампа (2017-2021рр.) почало процес виходу із ВООЗ, процес був не завершений і за наступного президента США Джозефа Байдена було відновлено членство США. Але 21 січня 2025 року США знову ініціювали вихід із ВООЗ).

- Світова організація торгівлі (СОТ), заснована у 1995 році. (Аруба, Еритрея, Косово та ще декілька країн не є її членами).

- Міжнародний валютний фонд, заснований у 1944 році. Куба, Північна Корея, Монако, Тайвань та Ватикан не є членами МВФ. Ці країни мають різні причини для відмови від участі, наприклад, політична ізоляція або економічна

самодостатність. У листопаді 2020 року, під час першої каденції президента Дональда Трампа, США вийшли з угоди, але з приходом адміністрації Джо Байдена (2021-2025рр.) вони знову приєдналися до пакту на початку 2021 року.

- Паризька угода 2015 року про зміну клімату. Іран, Лівія, Ємен і Еритрея не ратифікували Паризьку кліматичну угоду, яка покликана зменшити глобальне потепління. Крім того, США у 2017 році за президента Дональда Трампа (2017-2021рр.) почали процес виходу із Паризької кліматичної угоди, що викликало міжнародне занепокоєння стосовно зусиль у боротьбі зі зміною клімату. Цей процес було призупинено президентом США Джоозефом Байденом у 2021 році. У 2025 році після обрання, вдруге, Дональда Трампа президентом США Сполучені Штати знову заявили про вихід із Угоди).

- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, введений у дію у 1976 році. (Китай та Куба не ратифікували пакт).

- Конвенція 2007 року про права людей з інвалідністю. (США, Еритрея та Південний Судан не підписали конвенцію).

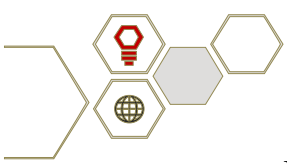
- Ріо-де-Жанейрська конвенція 1992 року про біологічне різноманіття. (США, Андорра, Південний Судан не ратифікували конвенцію).

- Глобальний договір про міграцію 2018 року. Деякі країни, зокрема США, Австралія, Ізраїль, Угорщина, Австрія та інші, не брали участі в підготовці цієї угоди або вийшли з неї через політичні причини. Вони вважали, що угода може обмежити їхній суверенітет у питаннях міграції.

- Глобальний договір про біженців 2018 року. США та Угорщина проголосували проти цієї угоди, яка мала на меті полегшити розподіл відповідальності між країнами щодо прийому та допомоги біженцям. Це також було пов'язано з політичними мотивами, включаючи жорстку позицію США щодо міграційних потоків.

- Конвенція 1990 року про права дитини. США та Сомалі не ратифікували цю конвенцію, яка спрямована на захист прав дітей у всьому світі.

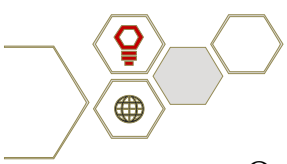
- Договір 1970 року про нерозповсюдження ядерної зброї. Індія, Ізраїль та Пакистан ніколи не підписували цей договір.

- Конвенція 1948 року про запобігання і покарання геноциду. Ангола, Камерун, Кенія та декілька інших країн не ратифікували конвенцію.
- Конвенція 1979 року про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Іран, Судан та Палау не підписали конвенцію США підписали, але не ратифікували її.
- Базельська конвенція 1989 року про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх ліквідація. США, Східний Тимор, Гаїті та декілька інших держав не ратифікували конвенцію.

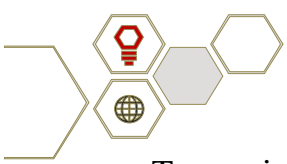
Отже, можемо зазначити, що у формі постнаціонального лібералізму міжнародна система, під керівництвом ООН, на протязі 80-ти років, за допомогою усталених заходів регулювання відносин між акторами на світовій арені, доводила свою стійкість у виконанні своєї головної мети - «підтримувати міжнародний мир і безпеку» але тільки за тієї умови поки були відсутні серйозні суперечності між великими державами, що з часом надало підґрунтя та посилювало сумніви в дієвості міжнародної системи, особливо в контексті системи міжнародної безпеки, керованої ООН.

Міжнародна система, зокрема, система міжнародної безпеки як зауважував автор раніше, це система загальних правил, принципів, обмежень тощо. І для того, щоб система була дієвою ці правила повинні чітко дотримуватися. «Щоб система вижила, повинні бути дотримані три взаємопов'язані умови: легітимність, справедливість і довіра», як звертає увагу, в своєму дослідженні «Виклики міжнародному порядку, заснованому на правилах» британський інститут Chatham House [12, р. 3]. В своєму дослідженні Chatham House зауважує, що небезпека для нинішнього порядку походить не від одного смертельного удару з боку конкуруючої системи, а від її поступового ослаблення перед обличчям широкого невдоволення серед тих, кому вона повинна служити. Chatham House акцентує увагу на дотриманні трьох взаємозалежних умов міжнародної системи безпеки для забезпечення її належного функціонування, це - легітимність, справедливість, довіра. Для ґрунтовності розуміння питання розглянемо більш детально доводи інституту Chatham House.

Отже, за його дослідженням легітимність сучасної міжнародної системи вимагає суворого дотримання конкретних правових норм її основними акторами. Зауважимо, на взаємозалежності між легітимністю та законністю, коли прояв першої посилює другу, а легітимність підривається нездатністю правової системи реагувати на нагальні питання. Тобто, діюче міжнародне право може бути нездатним ефективно реагувати на нагальні глобальні потреби, особливо ті, що виникають в умовах надзвичайних ситуацій. А саме, коли міжнародне право не дозволяє міжнародній спільноті втрутитися, щоб надати допомогу тим кому загрожує серйозна небезпека, тоді розрив між правом і легітимністю чітко проявляється. І ця неспроможність викликає потребу в коригувальних або навіть альтернативних діях до якої за певних екстремальних обставин вдавалися окремі актори, що як наслідок - легітимність слугує для підтримки і, за необхідності, виправдання законності. Така позиція стала підґрунтям появи концепції «конструктивної гнучкості міжнародного права», що, з часом, вплинуло на легітимність діючої міжнародної системи [13].

Застосування сили - питання, що має винятковий і суперечливий характер і є найбільш критичною сферою міжнародних відносин, яка потребує надійної законності та легітимності. Лише два положення Статуту ООН дозволяють застосування сили в міжнародних відносинах: з метою самооборони (стаття 51) та з дозволу Ради Безпеки ООН (стаття 42). Перший варіант обмежується збройним нападом на державу або неминучою загрозою, не залишаючи вибору засобів або часу для роздумів. Для другого юридичного варіанту загроза може бути не безпосередньою і виникати з різних ситуацій, але застосування сили можливе лише за колективним рішенням членів Ради Безпеки ООН. Проте залишається певна законодавча прогалина – що робити, коли життя людей перебуває в небезпеці, але члени Ради Безпеки ООН відмовляються діяти або накладають вето, щоб запобігти діям? На це питання є тільки історична відповідь - відбуваються збройні інтервенції з нібито гуманітарних причин без згоди Ради Безпеки ООН (Третій індо-пакистанський конфлікт, коли Індія втрутилася у Східний Пакистан у 1971 році і за наслідками Бангладеш здобув незалежність,

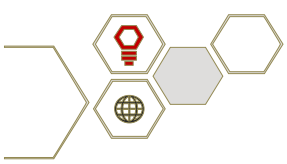

Танзанія – Уганда 1979 рік (збройний конфлікт між Угандою і Танзанією), В'єтнам – Камбоджа (Кампучійсько-в'єтнамський конфлікт тощо).

Друга проблема, яка пов'язана з питанням легітимності, на якій наголошує Chatham House, це проблема справедливості. Тобто, забезпечення справедливості міжнародно-правової системи досягається, якщо порядок, заснований на визнаних правилах, працює на користь більшості, а не меншості, але, оскільки демократична система і повага до прав людини були впроваджені більше на Заході, ніж на Сході, ця умова постраждала в контекстах, в яких деякі правові норми почали по-різному інтерпретуватися в інтересах геополітично домінуючих держав, що також стимулювало держави за межами клубу Р5 (США, Китай, РФ, Британія, Франція) ігнорувати норми міжнародного права або навіть раніше підписані договори. (Північна Корея вийшла з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї для розвитку ядерного потенціалу; Туреччина вийшла з договору про права людини та розпочала військове вторгнення проти курдів у Сирії тощо).

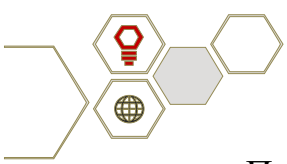
Третя проблема - це проблема довіри. Довговічність нинішньої міжнародної системи могла призвести до припущення, що вона є певним чином природним порядком речей, який потребує час від часу лише косметичного ремонту та захисту від певних викликів. Це породило самозаспокоєння. Як відмічає Chatham House – рівень довіри до функціональності порядку в сучасній міжнародній системі є похідним від ступеня реалізації двох інших аспектів (легітимності та справедливості).

Отже, постійна підміна та виправдання певних дій акторами (збройні інтервенції з гуманітарних причин, агресії з надуманих ревізійністських поглядів, застосування політики інкременталізму на міжнародному рівні тощо) призвело до підриву легітимності та довіри до міжнародної системи, зокрема, системи міжнародної безпеки під керівництвом ООН. Зауважимо, Організація Об'єднаних Націй була створена для того, щоб представляти глобальний голос, діяти як найвищий гарант легітимності. Легітимність ООН ґрунтується на її представницькому та універсальному характері, політичній неупередженості,

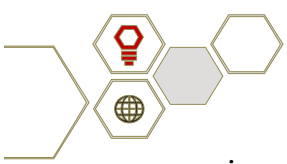
прозорих процедурах та відданості глобальній справедливості. Відсутність ефективних дій ООН у вирішенні ряду конфліктів збільшила дефіцит між легітимністю та легальністю. ООН «розривається» між своїм початковим іміджем всеосяжної глобальної інституції, що включає всі 192 держави світу, та реальністю, коли Раду Безпеки ООН звинувачують у неефективності та обслуговуванні інтересів її постійних членів (США, Британія, РФ, Франція, Китай).

Потрібно відмітити ще один аспект, який впливає на легітимність міжнародної системи, зокрема системи міжнародної безпеки, який також, зумовив турбулентність в геополітичному ландшафті, а саме, поступова втрата глобального лідерства США. Протягом більшої частини другої половини XX століття американські стратегічні аналітичні центри працювали в умовах досить статичного виклику: холодної війни, в якій конфлікт між наддержавами утримувався за допомогою ядерного стримування, загострюючись лише в сурогатних боях, які були дорогими, але їх можна було локалізувати. Розпад Радянського Союзу поклав край цій епосі. У Вашингтоні в 1990-х роках війна стала питанням створення коаліцій для втручання в окремі конфлікти, коли «погані» актори здійснювали вторгнення до своїх сусідів, провокували громадянське чи етнічне насильство або масово вбивали мирних громадян. До прикладу, як відмічає ряд аналітиків, рішення адміністрації Джорджа Буша (2001-2009 рр.) про вторгнення до Іраку (2003 рік) без дозволу ООН, інтервенція в Косово (1999 рік) та ряд інших втручань поставило під сумнів питання легітимності лідерства США, яка має претензії бути головним захисником міжнародної системи безпеки, заснованої на правилах. Як наслідок, це зробило Сполучені Штати вразливими до звинувачень у тому, що вони, як і будь-яка інша країна, вибірково ставляться до того, коли дотримуватися, а коли не дотримуватися міжнародних норм і правил, яких вони очікують від інших, що відкриває простір для інших держав для реалізації підходу «сила має рацію» у визначенні власних політичних пріоритетів.

Песимістичні настрої серед світових акторів щодо легітимності нинішньої міжнародної системи, зокрема системи міжнародної безпеки посилилися після заяв Дональда Трампа, обраного вдруге президентом США (2025 – по н.ч.), стосовно дій зі сторони США відносно Гренландії, Канади, Панамського каналу, Венесуели, після публікації мапи північної Америки, яку повністю покриває прапор США. Такі заяви Президента Сполучених Штатів, держави, яка продовжує претендувати на глобальне лідерство повністю нівелюють форму постнаціонального лібералізму міжнародної системи. А на фоні промови державного секретаря США Марко Рубіо, під час виступу перед Комітетом із закордонних справ Сенату 15 січня 2025 року, де ним було подано меседжі, що «світовий порядок, який США будували із 1945 року, застарів і треба будувати новий світовий порядок. (...) В межах побудови нового світового порядку США будуть керуватися вузьким егоїстичним інтересом, а не інтересами системи» [14]. Можемо ґрунтовно зазначити, що глобальний *Zeitgeist* (дух часу) рухається в напрямку, коли держави будуть вітати усіх можливих партнерів для вирішення проблем та глобальних викликів. Світ все більше буде виходити із зони стабільності і передбачуваності.

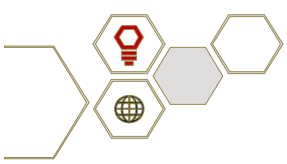
Зауважимо, 22 вересня 2024 року під час Генеральної Асамблеї ООН світові лідери ухвалили Пакт заради майбутнього, який включає Глобальний цифровий договір і Декларацію про майбутні покоління. Як зазначається у прес-релізі ООН, «цей Пакт є кульмінацією інклюзивного, багаторічного процесу адаптації міжнародного співробітництва до реалій сьогодення та викликів завтрашнього дня. Наймасштабніша міжнародна угода за багато років, яка охоплює абсолютно нові сфери, а також питання, щодо яких не було досягнуто згоди протягом десятиліть. Пакт спрямований насамперед на те, щоб міжнародні інституції могли діяти перед лицем світу, який змінився різко з моменту їх створення. Пакту є рішучою заявою про прихильність країн Організації Об'єднаних Націй, міжнародній системі та міжнародному праву». Як наголосив Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш під час свого виступу на відкритті Саміту майбутнього: «Ми не можемо створити майбутнє, придатне для наших

онуків, за допомогою системи, побудованої нашими бабусями і дідусями. (...) Пакт заради майбутнього, Глобальний цифровий договір і Декларація про майбутні покоління відкривають двері до нових можливостей та невикористаних можливостей». Також, Голова Генеральної Асамблеї Деніс Френсіс зауважив, що Пакт «закладе основи для стійкого, справедливого та мирного глобального порядку — для всіх людей і націй» [15]. Одним із питань, яке викликало бурхливе обговорення стало поширення глобальних конфліктів, оскільки багато доповідачів наголошували, що розвиток не може бути досягнутий без міцної основи миру, безпеки та стабільності.

Так, Пакт дійсно містить ряд цікавих і проривних положень але значенню заявлених положень надають дії інакше положення залишаються на рівні заявлених декларацій. Враховуючи той факт, що вже після ухвалення Пакту прозвучало ряд заяв політичними лідерами, зокрема зауважених вище, продовження конфліктів (російсько-українська війна, конфлікт на Близькому Сході, а також більше 180 конфліктних точок, які на 2024 рік налічуються у світі, складні кліматичні питання тощо), дає підстави стверджувати, що Пакт заради майбутнього як і Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році, залишиться декларацією без дій, натомість час глибоких глобальних перетворень геополітичного ландшафту набирає обертів. Нинішня система міжнародної безпеки зіштовхується зі зростаючими катастрофічними та екзистенціальними ризиками на які у неї немає відповідей. Тому ми можемо зауважити, що нинішня міжнародна система, зокрема, система міжнародної безпеки в такій конструкції себе вичерпала. Додатково потрібно зазначити, що російсько-українська війна стала тим тригером, який оголила, як відкритий нерв всю проблемність нинішньої міжнародної системи, особливо системи міжнародної безпеки, показавши всю її недовієвість та невідповідність вимогам часу.

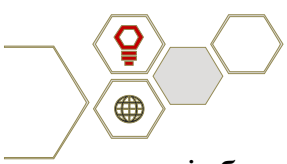
Аналіз наслідків російсько-української війни для міжнародної системи, зокрема для системи міжнародної безпеки. Багато політичних лідерів, політиків та аналітиків називають російсько-українську війну переломним

моментом. Інші називають її переломним моментом у світовій політиці, подібним до закінчення холодної війни або нападів на Всесвітній торговий центр і будівлю Пенсильванії у вересні 2001 року, що призвели до глобальної війни з тероризмом. Деякі говорять про появу нової ери у світовій політиці та безпеці. Як відмічають Гремінгер Т. і Вестнер Т., «в результаті вторгнення РФ в Україну архітектура європейської безпеки була розбита вщент. Європа і демократії тепер зіткнулися з явним ворогом, якому не можна довіряти і який буде прагнути підірвати існуючий ліберальний світовий порядок. Отже, нації і люди повинні приділяти значну увагу і зусилля національній безпеці. Військова сила тепер буде необхідною для майбутньої безпеки» [2, р. 7]. Як би хто не називав російсько-українську війну але вона стала тим чинником, який змусив світових акторів до розуміння, що наявна система міжнародної безпеки потребує змін.

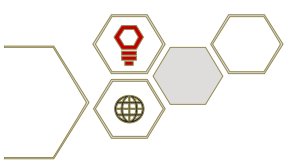
Проаналізуємо більш детально деякі наслідки російсько-української війни для глобальної безпеки та стабільності. Це дозволить якісно зрозуміти той вакуум легітимності, довіри, який утворився навколо архітектури світової безпеки, яка будувався після Другої світової війни, що дозволяє ґрунтовно зауважувати про необхідність нагального реформування нинішньої системи та напрацювання концептів нової глобальної архітектури світової безпеки, зокрема виставлення структурних маяків цієї трансформації.

Отже, наслідки для геополітики. Регіональна зовнішньополітична стратегія РФ відіграє центральну роль в російсько-українській війні. РФ зосереджувалася насамперед на запобіганні інтеграції пострадянських країн до ЄС і НАТО, одночасно посилюючи свою роль у Центральній Азії та відносинах з Китаєм. Вторгнення в Україну стало реакцією на поступовий її перехід від статусу буферної зони до статусу країни, що прагне стати членом ЄС і НАТО, а також попередженням її сусідам про економічні, енергетичні та геополітичні важелі впливу РФ на них. Отож, для вирішення поточних і майбутніх геополітичних викликів західні країни змушені переглядати свої зовнішньополітичні стратегії, виходячи з усвідомлення того, що загрози з боку РФ і Китаю не можуть бути ізольованими одна від одної на відміну від підходів,

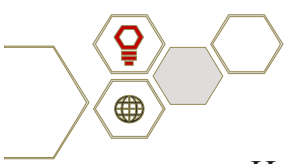
які були до російсько-української війни. Як відмічає Найєф Аль-Родхан, - «конфлікт в Україні є критичним поворотним моментом у європейській та глобальній безпеці. Він не лише зруйнував існуючий світовий порядок, але й відродив парадигму недовіри часів холодної війни, тим самим зменшивши віру в стійкість мирного і заснованого на співпраці світового порядку» [2, р. 17]. Дедалі більш конфліктні відносини між Західним блоком, з одного боку, і Росією та Китаєм дедалі більше ускладнюватиме збереження міцності і стабільності альянсів, загострюючи тим самим потенційні майбутні кризи. Різке зростання впливу вузьких інтересів національної безпеки та геополітичних цілей окремих держав нагадує про те, що ці чинники завжди будуть першочерговими ніж глобальний мир і безпека, що мотивується класичним реалізмом та концепцією «емоційності держав», яку описав Найєф Аль-Родхан [16]. Напруженість і брак довіри лише посилюватимуться через посилення економічної і фінансової війни, яка відбувається між двома протилежними блоками. Міжнародний борг також постраждає в результаті російсько-української війни, як і триваючі енергетична та продовольча кризи, що сприятиме подальшому поділу існуючого світового порядку на конкуруючі табори.

Але, на нашу думку, є фактор, який максимально вплинув на турбулентність геополітичного ландшафту і який був зауважений автором раніше, це підрив авторитету США як глобального лідерства та втрата/не підтвердження статусу гегемона в однополярному світі. Таку нашу думку влучно окреслює Емма Ешфорд, розмірковуючи над відповіддю США на війну коли багатьма американськими експертами було зауважено, що відповідь президента США Джо Байдена (2021-2025pp) на війну стала його найбільшим зовнішньополітичним тріумфом і чітким знаком того, що зовнішня політика США на вірному шляху. Ешфорд зауважує, - «якщо зробити крок назад від тріумфальності, картина стає менш очевидною. Війна в Україні - це якщо не повний провал стримування Сполучених Штатів, то, принаймні, явний провал американських політичних рішень останніх десятиліть, спрямованих на підтримку миру в Європі. Безумовно, війна продемонструвала готовність Заходу

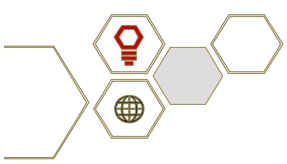
протистояти поверненню політики сили. Але вона також показала практичну обмеженість цієї стратегії. Минулий рік (2022 рік, ред. автора) став не запереченням світового протистояння, конкуренції великих держав або сфер впливу, як дехто його описує, а скоріше демонстрацією того, як все це виглядає на практиці. Він довів, що Сполучені Штати не завжди можуть стримувати рішучу ревізійніську державу без невиправдано високих витрат і ризиків» [17]. Тобто неспроможність США гарантувати безпеку, незалежність та суверенітет, в тому числі, зобов'язання, які вони на себе взяли за Будапештським меморандумом спричинило вакуум довіри, що запустило маховик геополітичного суперництва. Так, під час періоду глобального домінування США, який відбувся за наслідками розпаду Радянського Союзу, Сполученим Штатам просто не потрібно було особливо хвилюватися питанням сфер впливу, оскільки їхня влада була беззаперечною. Як відмічає Грем Еллісон, - «політики США перестали визнавати сфери впливу «не тому, що ця концепція застаріла», а тому, що «весь світ де-факто став американською сферою».

Сьогодні, світ вступає в період боротьби за межі американського домінування, коли глобальні гравці отримали можливість відстоювати власні інтереси в найближчих до своїх кордонів регіонах, що як наслідок створить конкуренцію за сфери впливу та поляризацію геополітичного ландшафту. Зауважимо, кожна держава виходить на міжнародну арену зі своїм багажем накопиченого досвіду: історія, вірування, культурний вплив, географічний і матеріальні обмеження і все це впливає на поведінку країн, на їхню зовнішню політику. До прикладу: Ізраїль зі своїм емоційним поглядом на власну культуру; Іран, який прагне підтвердити амбіції регіонального лідера навіть не зважаючи на весь спектр санкцій; Багато держав демонструють сильні історичні мотиви: включаючи арабський світ, Туреччина – Тюркський світ, дві Кореї, Японія, Індія, Пакистан тощо. Окремим прикладом відмітимо Китай, оскільки неможливо розуміти зовнішню політику Китаю без урахування глибших історичних і культурних коренів її формування

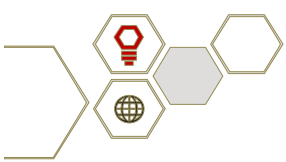
Наслідки для міжнародного права. Війна РФ проти України підірвала заборону на застосування сили. Коли держава нехтує нормою, вона автоматично послаблює цю норму, підживляючи її легітимність. Зауважимо, розпочавши збройну агресію проти України РФ грубо порушила фундаментальні норми та принципи міжнародного права й низку двосторонніх та багатосторонніх договорів та угод: Статут ООН 1945 року; Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінський Заключний акт) 1975 року; Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» 1974 року; Декларація про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету 1965 року; Декларація про неприпустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав 1981 року; Декларація про посилення ефективності принципу утримання від погрози силою чи застосування сили у міжнародних відносинах 1987 року; Будапештський меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року; Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ 1997 року; Договір між Україною і РФ про українсько-російський державний кордон від 2003 року; Договір між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року; Угода між Україною та РФ про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України 1999 року тощо.

Потрібно зауважувати, таке нівелювання РФ міжнародного права, зокрема, стало наслідком політики ООН щодо застосування концепції «конструктивної гнучкості міжнародного права», а також, коли ухвалюються точкові зміни, які тільки більше бюрократизують процеси на противагу проведенню еволюційних змін. До прикладу: нинішня система міжнародної безпеки не спроможна вирішити проблему терористичних дій РФ в Україні, оскільки на політичному рівні категорія державного тероризму досі не тільки не існує, але й не диференційована від воєнних злочинів. Також, нинішня система не може

притягнути до відповідальності державу за порушення міжнародного права, оскільки прийняті у 2001 році Комісією міжнародного права ООН статті про «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» до цього часу не набули обов'язкового характеру [18, с. 64]. Таких прикладів дуже багато в міжнародному праві. І, оскільки норми змінюються міжнародне право має адаптуватися до них. Закони - це кодифіковані правила - фіксовані уявлення про те, як, на думку суспільства, має бути влаштований світ, у вигляді норм і очікувань на той час. Але суспільство змінюється і виникають нові проблеми, норми адаптивно реагують на них, тоді як фіксовані правила можуть більше не бути актуальними. Легітимність міжнародного права була підірвана його структурною нездатністю вирішувати нагальні проблеми та реагувати на актуальні питання.

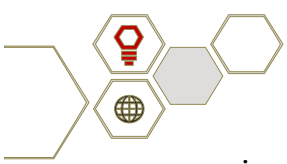
Наслідки для майбутніх конфліктів. Як один з перших повномасштабних конфліктів, в якому протистоять дві сучасні армії, російсько-українська війна, є прикладом того, як військові застосовують нові технології і тактику озброєнь у порівнянні із звичайними системами традиційних озброєнь. З цього конфлікту можна зробити багато висновків щодо того, як у майбутньому можуть розгортатися конфлікти. Широке використання безпілотників різного рівня складності і автономності в цій війні свідчить про те, що майбутні форми ведення війни будуть характеризуватися їх більш широким застосуванням, а також розширенням використання автономності в системах озброєнь. Можливості безпілотників, ймовірно, поширюватимуться серед збройних сил світу, продовжуючи тенденцію, яку вже можна було спостерігати протягом останнього десятиріччя. Відносна вразливість російської дорогої механізованої техніки також може сприяти «поверненню маси» на поле бою. Іншими словами, зсув у бік більшого акценту на розгортанні великої кількості дешевших систем, а не кількох дорогих. Це може статися в тандемі з використанням ройової тактики в майбутніх конфліктах. Безпековий сектор різних країн продовжуватиме впроваджувати автоматизацію в більш широкий спектр системи озброєнь і функціональних можливостей зброї, і все частіше розгортатимуть автономні

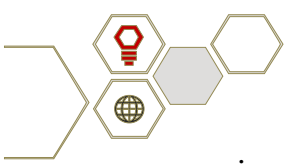
системи озброєння [2, р. 22]. У 2024 році з'явився цілий ряд проривних технологій, - як відмічає Вісник учених-атомників, - які роблять світ більш небезпечним. Системи, що включають штучний інтелект у військову систему наведення, були використані в Україні та на Близькому Сході, і кілька країн рухаються до інтеграції штучного інтелекту у свої збройні сили. Такі зусилля ставлять питання про те, до якої міри машинам буде дозволено приймати військові рішення - навіть рішення, які можуть призвести до масових вбивств, в тому числі пов'язаних із застосуванням ядерної зброї [19].

Також, потрібно зауважити, в епоху постмодерних війн, які пройшли велику трансформацію у XXI сторіччі, перед світовим суспільством постало розуміння, що із-за розширення «сірих зон» постмодерної війни не можливо спрогнозувати початок війни, що впливає на прийняття превентивних заходів. Невизначеність початку війни розмиває відповідальність агресора. Приклад тому російсько-українська війна, оскільки, по-перше, ми не можемо дати чіткої відповіді коли РФ дійсно розпочала війну проти України. Ми можемо бачити тільки початок військової фази, оскільки він наявний; по-друге, РФ почала нести відчутну відповідальність за свою агресію проти України тільки після повномасштабного вторгнення [20].

Війна в Україні, також, показує наскільки сучасна глобальна інформаційна екосистема відіграватиме дедалі важливішу роль у майбутніх конфліктах. Досягнення в галузі штучного інтелекту полегшують поширення неправдивої або недостовірної інформації в інтернеті - і ускладнюють її виявлення. Водночас держави докладають транскордонних зусиль для використання дезінформації та інших форм пропаганди з метою підриву виборів, а деякі технології, ЗМІ та політичні лідери сприяють поширенню фейків та теорій змови. Тільки у 2024 році за допомогою соціальних мереж відбулися втручання у виборчі процеси країн для маніпулювання суспільною думкою. До прикладу, Румунський Конституційний суд скасував результати першого туру президентських виборів. Таке рішення було ухвалене на підставі розсекречених даних Вищою радою оборони країни. Ультраправий кандидат порушив виборче законодавство,

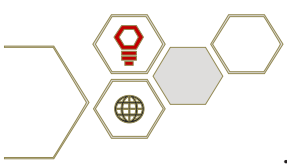

організувавши масштабну рекламну кампанію, залучивши алгоритми соцмереж, зокрема TikTok, для швидкого зростання власної популярності. Ще один приклад - вибори у Польщі, у травні 2025 року. У січні Міністр цифровізації Польщі повідомив, що РФ через кіберпростір готує кампанію по втручанню у виборчий процес обрання президента Польщі. Також, цікавим прикладом використання дезінформації та інших форм пропаганди під час виборчого процесу стали вибори у 2024 році до Європарламенту. Чиновники ЄС звертали увагу на мережі впливу та ймовірне втручання РФ. Йдеться про масштабні кампанії дезінформації, якими Москва намагається схилити думку громадян Євросоюзу на користь ультраправих та проросійських сил. Як зауважують спеціалісти з інформаційної безпеки, це зростання посилилось у місяці, що передували виборам, і досягло піку під час тижня виборів. В кіберпросторі спостерігалось значне збільшення кількості недостовірних дописів від ботів і тролів у соцмережах, які часто поширюють контент з веб-сайтів, пов'язаних із мережею Doppelganger [21]. Doppelganger (двійник) – одна з найбільших російських мереж впливу, яка буквально клонує веб сторінки відомих міжнародних медіа, щоб поширювати фальшиву інформацію під брендом цих ЗМІ. Такі приклади свідчать про те, що в сучасній глобалізованій інформаційній екосистемі створення, поширення та підтримка певного наративу може вплинути на ситуацію на користь того хто володіє (поширює) цю інформацію. І майбутні воюючі сторони, вивчаючи уроки російсько-української війни, докладатимуть значних зусиль для отримання підтримки своїх кампаній за межами своїх країн, зосереджуючись на соціальних мережах та інших нових комунікаційних технологіях у рамках своїх воєнних зусиль. Поширення дезінформації та боротьба з нею таким чином, стануть характерною рисою конфліктів завтрашнього дня. Також, не забуваємо про застосування такого аспекту сучасної війни як кібервійна. У 2024 році окрім України, об'єктами кібератак стали багато держав: США, Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, а також такі організації, як НАТО. Це свідчить про те, що держава,

яка підтримує одну будь-яку із сторін в конфлікті, ймовірно, буде атакована в кіберпросторі або через кіберпростір.

Наслідки для дипломатичних процесів. Повномасштабний напад РФ в Україну у 2022 році став системним шоком для міжнародної дипломатії, поставивши на довгу паузу деякі поточні дискусії через ізоляцію ключових гравців і дозволивши іншим гравцям вийти на центральну сцену. «Головним наслідком, - як відмічає Gazmend Huskaj, - дій РФ в Україні є те, що вони серйозно, навіть непоправно, підірвали авторитет Росії на міжнародній арені, дипломатично ізолювавши її, що стало наслідком співробітництва в низці контекстів, де РФ була активною стороною. Конфлікт мав значний хвильовий ефект на багато дипломатичних процесів, а в деяких випадках створив можливості для перепозиціонування інших гравців» [2, р. 46]. Одним із прикладів можемо назвати Карабахський конфлікт (війна за Нагірний Карабах між Вірменією та Азербайджаном). РФ мала величезний вплив на нього через штучну інспіровану військову присутність. Але розпочата нею війна проти України зменшила її залучення в цьому конфлікті. І як наслідок сторони (Вірменія і Азербайджан) дійшли компромісу у його вирішенні. Вірменія уклала Хартію про стратегічне партнерство із США і прагне приєднатися до Європейського Союзу. Ще одна конфліктна точка – Сирія, де РФ була одним із бенефіціарів конфлікту. Роками втручання РФ в Сирію представляли як історію успіху, яка показує, як режим Путіна міг, як і його радянські попередники, вирішувати долю країн за тисячі миль від Кремля. Сирію давно використовували для виправдання месіанського експансіонізму Росії, а боротьба з угрупованнями, які виступають проти режиму Башара аль-Асада, стала шаблоном для російської пропаганди про Україну. Але у грудні 2024 року в Сирії відбувся швидкий крах режиму Башара аль-Асада. РФ втратила вплив в цьому регіоні по тій же причині, що і у випадку Карабахського конфлікту. Також РФ втрачає свої позиції на Африканському континенті де завдяки контактам, налагодженим у радянський період, Росія історично підтримувала теплі відносини з багатьма африканськими країнами. Але країни Африки усвідомлюють, що можливості, вплив та

присутність Росії на континенті будуть зведені нанівець, внаслідок виснаження її фінансових, військових та кадрових ресурсів в Україні. Відмітимо, ситуація в Сирії, де РФ втратила позиції, може погіршити зв'язки з Африкою, оскільки саме Сирія була логістичними воротами між Росією і країнами Африки. Одним із яскравих прикладів зміцнення позицій серед світових акторів, на фоні російсько-української війни, можна назвати Китай. Із-за глобальних наслідків провалу російської дипломатії став вихід з післякоронавірусної економічної рецесії Китаю за рахунок сировинних ресурсів РФ та виходу політики «м'якої сили» на якісно новий рівень. Фактично поставивши Росію в позицію сателіта і зайнявши її традиційні зони геополітичного впливу.

Війна в Україні також мала серйозні наслідки для дипломатичних процесів у низці багатосторонніх організацій після заморожування каналів зв'язку між країнами Західного блоку і РФ. Таке погіршення відносин заблокувало роботу Ради Безпеки ООН, яка і так мала багато нарікань від країн-членів ООН щодо своєї дієвості.

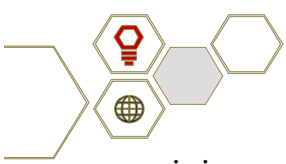
Треба відмітити ще один регіон, який став жертвою багатосторонньої системи, це Арктика. Регіон, який традиційно вважається bastіоном міжнародного співробітництва. У 1996 році для співпраці, координації та взаємодії між арктичними державами, корінними народами Арктики та іншими жителями Арктики щодо спільних арктичних питань, зокрема щодо питань сталого розвитку та захисту навколишнього середовища в Арктиці була створена Арктична рада. До Арктичної ради входять вісім арктичних держав (Канада, Данія (включно з Гренландією і Фарерськими островами), Фінляндія, Ісландія, Норвегія, Росія, Швеція і Сполучені Штати). Зауважимо, що на РФ припадає майже половина населення Арктики, більше половини берегової лінії Арктики та більшість арктичної промисловості. Через декілька днів після повномасштабного вторгнення РФ в Україну Арктична рада вирішила призупинити свою роботу, оскільки Росія, на той час, головувала в ній. Деякі експерти припускають, що зростання напруженості серед членів Ради, зокрема враховуючи, що Швеція і Фінляндія доєдналися у 2023 році і 2024 році до блоку

НАТО ймовірно, перетворить Арктичну раду з «дипломатичного посередника високого рівня на низькорівневу тактично орієнтовану говорильню». Якщо співпраця послаблюватиметься, у регіоні з'явиться більше простору для непорозумінь і, можливо, невірних розрахунків. Напевно, що для управління Арктикою настали складні часи. А враховуючи заяви президента США Дональда Трампа (2025 – по н.ч.) відносно Гренландії впевненість щодо складності проблеми стає більш явною.

Отож, війна в Україні серйозно вплинула на дипломатичні відносини та діалог на багатьох рівнях і в багатьох регіонах. Геополітичні потрясіння, що виникли в результаті російсько-української війни відчула на собі вся міжнародна дипломатія.

Наслідки щодо контролю над озброєннями, роззброєння і нерозповсюдженням. 28 січня 2025 року учені-атомники перевели стрілки годинника Судного дня на секунду вперед. Тепер він показує 89 секунд до ядерної півночі, ближче, ніж будь-коли раніше. Як зауважує Вісник учених-атомників, - «переводячи стрілки годинника на одну секунду ближче до півночі, ми посилаємо суворий сигнал: Оскільки світ вже знаходиться в небезпечній близькості від прірви, зсув навіть на одну секунду слід сприймати як вказівку на надзвичайну небезпеку і безпомилкове попередження про те, що кожна секунда затримки у зміні курсу збільшує ймовірність глобальної катастрофи». Також, вони звертають увагу на те, що війна в Україні зараз як ніколи несе великі ядерного ризику, «конфлікт може стати ядерним у будь-який момент через необдумане рішення або через випадковість чи прорахунок. (...) Країни, що володіють ядерною зброєю, збільшують розмір і роль своїх арсеналів, інвестуючи сотні мільярдів доларів у зброю, здатну знищити цивілізацію. Процес контролю над ядерними озброєннями руйнується, а контакти на високому рівні між ядерними державами є абсолютно неадекватними з огляду на існуючу небезпеку. Тривожним є той факт, що країни, які не володіють ядерною зброєю, все частіше розглядають можливість створення власних арсеналів - дії, які

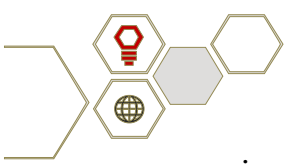

підірвуть багаторічні зусилля з нерозповсюдження і збільшать кількість методів, якими може розпочатися ядерна війна [19].

Ядерна зброя була центральним елементом російського вторгнення в Україну з самого початку. За перші десять тижнів військової кампанії Москва подала близько 20 ядерних сигналів. Періодичні погрози Росії застосувати ядерну зброю проти країн НАТО, якщо вони втрутяться у війну, а також пошук виправдань для застосування (тактичної або малої потужності) ядерної зброї проти України серйозно вплинули на підвищення рівня ядерного ризику. «Якби Російська Федерація не мала б ядерну зброю - НАТО ввело б війська на українську територію та допомогло б відкинути російських терористів. (...) в цьому полягає відмінність між війнами в Україні та Афганістані», зауваження голови військового комітету НАТО, Адмірала Роба Бауера під час Празького оборонного саміту (2024р.) [22]. Отже, агресія РФ (ядерної країни) проти України (неядерної країни) показала всім світовим акторам, що ядерна зброя - це право сили.

Також, своєю ядерною політикою шантажу РФ поставила під сумнів легітимність ДНЯЗ, який вважається одним із найважливіших досягнень міжнародного права. Він був заснований на угоді, за якою неядерні держави отримують доступ до цивільних ядерних технологій, а ядерні держави надають їм як пасивні гарантії безпеки (запевнення у ненападі з використанням ядерної зброї на них), так і активні гарантії безпеки (зобов'язання щодо ядерного роззброєння). ДНЯЗ опинилася під загрозою через підрив основної домовленості між ядерними і неядерними країнами. А також те, що РФ порушила Будапештський меморандум, який є частиною архітектури міжнародної колективної безпеки, враховуючи контекст ДНЯЗ. На чому в принципі і наголошують вчені-атомники, на порушенні контролю над ядерним озброєнням, звертаючи увагу на збільшенні ядерних арсеналів країн, які володіють ядерною зброєю і на бажання країн, які не володіють ядерною зброєю отримати її.

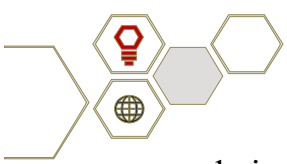
Можемо ґрунтовно зазначити - терміново потрібна нова глобальна парадигма безпеки. Звичайно, остаточним безпечним ядерним заходом було б

перевірене знищення ядерної зброї раз і назавжди. Однак цей історичний крок є нереалістичним у найближчій перспективі, враховуючи зростання напруженості між великими державами та занепад режимів контролю над озброєннями.

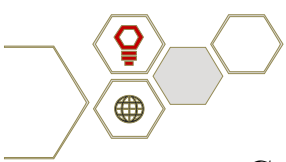
Підсумовуючи наслідки російсько-української війни для глобальної безпеки та стабільності, виразно окреслив нинішню геополітичну ситуацію Томас Гремінгер, директор GCSP, який зауважив, що, - «Парадокс нашого часу полягає в тому, що ми маємо кращі, ніж будь-коли, інструменти для прогнозування та передбачення майбутнього, в той же час це майбутнє стало менш передбачуваним, ніж будь-коли. Ми можемо моделювати економічні та демографічні тенденції, а також вплив кліматичних змін з надзвичайною точністю. Ми маємо більше і краще поінформованих соціальних і політичних науковців, ніж будь-коли в історії людства. І все ж ми знаємо дуже мало про те, що станеться насправді. Ми живемо в епоху системної невизначеності. (...) Крістін Лагард говорила про епоху «зрушень і розривів», в якій «минулі закономірності можуть більше не бути добрим орієнтиром». Джером Пауелл сказав, що «ми орієнтуємося за зірками під хмарним небом». Коротко кажучи, все змінилося, але ми не дуже розуміємо, як саме» [23]. Дійсно, сьогодні дуже складно спрогнозувати майбутнє міжнародної системи. Ми можемо тільки впевнено заявити, що система міжнародних відносин, система міжнародної безпеки, які були закладені та побудовані після Другої світової війни під керівництвом ООН на сьогодні себе вичерпала. Світ потребує нової системи із новими смислами.

Висновки. «Переломні моменти» у світовій політиці завжди мають тенденцію висувати на перший план універсальні теорії. Так, потреба пояснити холодну війну призвела до появи «Теорії стримування» Джорджа Кеннана. В період після холодної війни домінувала теорія Френсіса Фукуями «Кінець історії», який оголосив тріумф західної ліберальної демократії. Зауважимо, це було найбільш невдале передбачення в історичній науці. Період після 11 вересня 2001 року, це концепція зіткнення цивілізацій Семюеля Хантінгтона, яка зосереджувалася на релігійних відмінностях, як на головному факторі майбутніх

конфліктів. Всі зауважені концепції, як вважалося, передавали геополітичний дух часу. Але сьогодні ми можемо зауважити, що прогнози, які були викладені в концепціях (теоріях) не зовсім відповідали світовим реаліям, оскільки були проігноровані важливі аспекти відповідного часового періоду [2, р. 10, 11].

Війна, яку розпочала Росія проти України має значні наслідки для глобальної безпеки, багато з яких залишаються складними для розуміння та інтерпретації. Особливо велику занепокоєність викликає неконтрольована ядерна парасолька під якою зараз знаходиться людство. Так, ми можемо пропонувати багато різних моделей розвитку або трансформацій міжнародної системи але поки не буде вирішена проблема, яку із собою принесла ядерна епоха, застосування «абсолютної зброї», про що науковці сперечаються не одне десятиліття – людство не зможе рухатися далі без тіні ядерної війни. На початку 2025 року вчені-атомники не дарма перевели стрілки годинника Судного дня вперед, оскільки світ сьогодні перебуває в періоді реконфігурації геополітичного та геостратегічного середовища на зламі епох при непрацюючій системі міжнародної безпеки із одним із самих складних конфліктів після Другої світової війни, де агресором виступає ядерна країна, із самим великим ядерним арсеналом у світі, постійний член Ради Безпеки ООН, а також із непрацюючою системою контролю над ядерними озброєннями. Світ підійшов до тієї межі коли «ядерна війна може виникнути зі звичайної, а звичайна війна, як відомо, виникає з політики», як зауважував винахідник термоядерної бомби А. Сахаров. Отже, потрібна нова глобальна системи безпеки, яка б дала не просто відповіді на виклики, які стоять перед світовим товариством, а яка б дозволила спокійно розвиватися без страху ядерної війни. Про нове розуміння (концепти) контролю за ядерним та іншими небезпечними компонентами автор буде аналізувати в другій частині цієї статті.

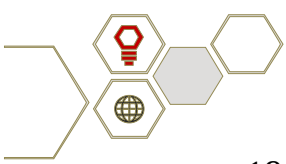

Список використаних джерел

1. Горбулін В. Україна на розломі глобальної системи безпеки. Дзеркало тижня., 22 травня 2014. URL: https://zn.ua/ukr/internal/ukrayina-na-rozlomi-globalnoyi-sistemi-bezpeki-_.html
2. The Russia-Ukraine War's Implications for Global Security: A First Multi-issue Analysis. Geneva Centre for Security Policy, 2022. URL: https://dam.gcsp.ch/files/doc/gcsp-analysis-russia-ukraine-war-implications?_gl=1*1tivf44*_ga*OTA5NjkwMjk5LjE2NTExMzgXMzM.*_ga_Z66DSTVXTJ*MTY4MzkwMDUxMi4zOTYuMS4xNjgzOTAxOTI3LjAuMC4w
3. Heusgen C. The War in Ukraine Will Be a Historic Turning Point. Foreign Affairs / May 12, 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-05-12/war-ukraine-will-be-historic-turning-point>
4. Scholz Ol. The Global Zeitenwende. Foreign Affairs / Published on December 5, 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/germany/olaf-scholz-global-zeitenwende-how-avoid-new-cold-war>
5. Jackson R., Sørensen G. Introduction to International Relations: Theories and Approaches. Oxford: Oxford University Press. 2010
6. United Nations. UN Structure. URL: [https://www.un.org/en/model-united-nations/un-structure#:~:text=The%20United%20Nations%20\(UN\)%20has,The%20Hague%20in%20the%20Netherlands](https://www.un.org/en/model-united-nations/un-structure#:~:text=The%20United%20Nations%20(UN)%20has,The%20Hague%20in%20the%20Netherlands)
7. Börzel T., Zürn M. Contestations of the Liberal International Order: From Liberal Multilateralism to Postnational Liberalism. International Organization, 75(2), P. 282–305. 2021. doi:10.1017/S0020818320000570
8. Atanasiu M. The effects of the ukrainian war on the legal system and international order. STRATEGIC IMPACT No. 1. P. 9-22. 2023. DOI: 10.53477/1842-9904-23-01
9. China's Assertive Authoritarianism. Democracy. A journal of ideas. 2022. URL: <https://democracyjournal.org/magazine/62-special-issue/chinas-assertiveauthoritarianism/>

10. The Rise of Populist Nationalism in Europe & U.S. Baker Institute. 2016. URL: <https://www.bakerinstitute.org/event/rise-populist-nationalism-europe-us>
11. Lopez-Alves, F. Populist Nationalism in Europe and the Americas, by Fernando Lopez Alves and Diane Johnson. Populist Nationalism in Europe and the Amercas. (2018).
12. Challenges to the Rules-Based International Order. The Royal Institute of International Affairs. 2015. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/London%20Conference%202015%20-%20Background%20Papers.pdf>
13. Legality and Legitimacy in International Order. United Nations University. 2008. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/89752/PB_08-05.pdf
14. Opening Remarks by Secretary of State-designate Marco Rubio Before the Senate Foreign Relations Committee. January 15, 2025. URL: <https://www.state.gov/opening-remarks-by-secretary-of-state-designate-marco-rubio-before-the-senate-foreign-relations-committee/>
15. Summit of the Future. New York, 2024. URL: https://www.un.org/en/summit-of-the-future?_gl=1*14ouom2*_ga*MTgxNzk0ODg1LjE3MjM1NzQ1MzI.*_ga_TK9BQL5X7Z*MTczODQ0ODEwMy4zOC4xLjE3Mzg0NDgyMzMzMzUwLjA.
16. Nayef Al-Rodhan. The «emotional» amoral egoism of states / The Montréal Review, May 2015. URL: <https://www.themontrealreview.com/2009/the-emotional-amoral-egoism-of-states.php>
17. Ashford E. The Persistence of Great-Power Politics. Foreign Affairs / February 20, 2023. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/persistence-great-power-politics>
18. Буряченко О. Росія як «державо-спонсор тероризму», «державо-терорист» в умовах російсько-української війни: політико-правовий аналіз. Knowledge, Education, Law, Management. № 5 (65). С. 56-68. <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.5.10>

19. 2025 Doomsday Clock Statement. Bulletin of the Atomic Scientists. January 28, 2025. URL: <https://thebulletin.org/doomsday-clock/2025-statement/>

20. Buriachenko O. The Russian-Ukrainian war as a new type of postmodern war and a factor in global transformations of the geopolitical landscape. Baltic Journal of Legal and Social Sciences, (3). 2024. С. 192-202. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2024-3-20>

21. Мережі ботів та штучний інтелект: як Росія втручається у вибори в ЄС. Радіо Свобода, 8 червня 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/yak-rossiya-vplyvaye-na-vybory-evrosoyuzu/32983535.html>

22. НАТО ввело б війська в Україну, якби у Росії не було ядерної зброї / РБК – Україна. 13 листопада 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nato-vvelo-viyska-ukrayinu-kbi-rosiyi-bulo-1731501890.html>

23. On the Results of the Project on the Future of Peace and War. Geneva Science and Diplomacy Anticipation Summit. Speech by Ambassador Thomas Greminger, Director, GCSP. Geneva, 11 October 2023. URL: https://dam.gcsp.ch/files/doc/speech-tgreminger-11-10-2023?_gl=1*1ueoxdr*_gcl_au*MTUxNjcwNTk0Ni4xNzMxNDA5Mzg1*_ga*MTAxMjQ5NjI0My4xNzMxNDA5Mzg1*_ga_Z66DSTVXTJ*MTczMTQ0MTM2My4yLjEuMTczMTQ0MTcyMC41NC4wLjA.